

TRYGVE BRATTELI

Foredrag på Arbeiderpartiets landsmøte
søndag 9. mai 1971.

Da landsmøtet var sammen for to år siden, var det klar over at det i kommende periode kunne bli et regjeringsskifte. Med rette avsto landsmøtet fra på grunnlag av hypoteser å låse fast hva Arbeiderpartiet skulle gjøre hvis eller når en slik krise oppsto. Det ble derfor bare fastlagt at når det ble en regjeringskrise, skulle partiets landsstyre ~~u~~imiddelbart kalles sammen.

Krisen kom i mars, og landsstyret var sammen 12. og 13. mars. Jeg finner ikke grunn til her å berette om de dramatiske dager og uker da krisen varte, fram til at den nye regjering ble utnevnt 16. mars og tiltrådte 17. mars. Alle politisk interesserte kunne følge dette fra dag til dag.

Ett hovedtrekk er det nyttig å ha klart for seg. Koalisjonsregjeringen falt for egen hånd. Dens slutt ble bestemt i møter som Arbeiderpartiet ikke hadde noen adgang til. Gjennom Stortinget kom Arbeiderpartiet i direkte kontakt med utviklingen da Per Borten møtte opp og erklærte at han var på veg til Slottet med Regjeringens avskjedsøknad. Koalisjonen hadde felt regjeringen Borten.

Nyttigere enn å repetere detaljene fra dette, kan det nå være å se det hele i noe videre perspektiv. Ikke noen gang siden 1945 har det politiske grunnfjell i Norge ligget til rette for en borgerlig regjering. Ved hvert eneste stortingsvalg har et flertall av velgerne vært mot en borgerlig regjering. Slik var valgresultatet også i

1965 og i 1969.

Det borgerlige flertall i Stortinget i 1965 og 1969 hadde ikke noe velgerflertall bak seg. Fordelingen av representantene ble avgjort av tre faktorer: Den delvise splittelsen i arbeiderbevegelsen, valgordningen, og enkelte borgerlige partiers manipulasjoner med valglistene.

Da valgresultatet forelå i 1965, kalte vi sammen det såkalte "lille landsmøte". Det besto i hovedsak av landsstyret og stortingsgruppa. Etter inngående diskusjon var det enighet om å legge Arbeiderpartiets virksomhet opp med det siktepunkt at den da nydannede koalisjonsregjering kom til å vare gjennom stortingsperioden.

Etter valgresultatet i 1969 hadde vi et liknende "lille landsmøte". Der fant vi å burde basere vårt arbeid på at koalisjonsregjeringen ikke ville vare en ny stortingsperiode. Denne nye vurdering hang i noen grad sammen med at den borgerlige regjering åpenbart hadde et svakere grunnlag etter valget i 1969. Større betydning hadde imidlertid bedømmelsen av enkelte mer permanente faktorer i norsk politikk.

Etter at parlamentarismen ble innført i 1884, har regjeringer til høyre aldri hatt noen lang levetid i Norge. I den gamle periode da norsk politikk var dominert av striden mellom partiene Høyre og Venstre, hadde det siste som regel overtaket. Da Arbeiderpartiet etter partisamlingen i 1927 skapte det dominerende parti på venstresiden, har dette preget utviklingen. Både i Venstres storhetstid, og senere med Arbeiderpartiet, har regjeringer til høyre bare vært kortere overgangsperioder. Spesielt interesserte viser jeg til den politiske historie.

Det er i vårt land som regel et radikalt grunndrag i de store folkegrupper både i byer og bygder. Derfor vil

velgerflertallet ikke gi grunnlag for en regjering til høyre.

Disse dypereliggende krefter utsatte koalisjonen for sterke påkjenninger så lenge den eksisterte. Enhver iakttaker kunne se hvordan oppløsningen og regjerings-trettheten bredte seg. Inntil sammenbruddet kom i mars. Det mest overraskende ved dette var vel egentlig de strids-temaer det ble grepet til da en ikke lenger holdbar situa-sjon krevde en utløsning.

Så ble Arbeiderpartiet igjen kalt til å danne regjering. Det kan være grunn til å presisere enkelte trekk ved den nye regjerings parlamentariske og politiske grunnlag.

Jeg er glad for å kunne si at det i Arbeiderpartiet var bred enighet om de skritt som måtte tas i krisedagene i midten av mars. Det gjaldt selve regjeringsdannelsen, prinsippene for sammensetningen av en ny regjering, person-valgene til den, og Regjeringens erklæring. Disse skritt har også fått bred tilslutning i partiets distriktsmøter og ellers i partiet. Jeg legger også vekt på at vi under krisens utvikling kunne ha god kontakt med fagorganisasjonen

Det er klart at hvis de fire partier som var koa-lisjonen, samler sine 76 representanter, kan de felle den nåværende regjering. Vi vil stadig leve i bevisstheten om det.

Politikk er imidlertid ikke bare enkle regnestykker. De fire partier dekker ikke noe ensartet politisk miljø. Det er preget av mange indre motsetninger, også i sin hold-ning til arbeiderbevegelsen. Disse motsetninger var så sterke at de brøt den tidligere koalisjonen sammen.

Vi kan ikke i dag vite hvilke strategiske hoved-linjer de enkelte partier vil basere seg på. Politiske

partier er også undergitt forvandlingens lov. Hvert enkelt av de fire partiene er ikke uten videre det samme som det var ved regjeringsskiftet i 1965. En har kunnet observere enkelte interessante tendenser i Venstre - og også innenfor Senterpartiet, selv om dette i øyeblikket er nokså ensidig opptatt av markedsspørsmålene.

Vi får ta dette som det kommer. Om de fire partier former en samlet front med det formål å stenge for Arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen, så har vi nå gode erfaringer for at vi ^{kan} overleve det.

Vi akter ikke nå å bruke tiden til abstrakte spekulasjoner om dette. I den situasjon vi befinner oss, er det Regjeringens oppgave å arbeide praktisk og konkret, til fordel for det folk det er Regjeringens oppgave å tjene.

Vi skal arbeide i full åpenhet overfor såvel Storting som folk. Vi har ikke sett det som formålstjenlig å undersøke noen form for formelle avtaler med noe eller noen av de andre partiene i Stortinget. Det har vi ikke gjort verken generelt eller for noe saksområde.

Denne tilbakeholdenhet skyldes ikke at vi har vansker med å snakke med disse partier eller deres representanter. Det skyldes simpelthen at vi vil vise disse partier skyldig respekt for det som for dem kan fortone seg som lojalitetsbud. Vi erkjenner at de har levd sammen i et avtalt koalisjonssamarbeid i mer enn fem år. Det er da ikke unaturlig om hvert enkelt av dem tar tiden til hjelp for å tenke gjennom sin plass og sin framtid.

Vi velger derfor å søke et åpent og praktisk samarbeid med Stortinget, uten formelle avtaler med noe enkelt parti.

Under den utvikling som førte fram til regjerings-

skiftet, kunne Arbeiderpartiet glede seg over mange tegn på at partiet er i framgang og vekst. Ett av disse trekk er de månedlige gallup-tellingene. Dens resultater må alltid jevnføres med de observasjoner vi selv kan gjøre gjennom vår egen vidt forgrenede organisasjon og våre mange kontakter ellers.

La meg nok engang presisere at vi aldri vinner politisk makt ved gallup-tellingene. Dens resultater siste året - sammenholdt med andre observasjoner - fortelle oss imidlertid én meget viktig ting. Det forteller oss ikke hva resultatet vil bli av et kommende valg. Men det forteller oss at Arbeiderpartiet for tiden er på velvillig og vennskapelig talefot med et flertall av det norske folk. Det viser oss at kontaktmulighetene er der. Stemninger kan komme til å skifte heretter som før. Gallup-tal likeså. Vi kan imidlertid gå til vårt arbeid i forvissningen om at vi er på talefot med et flertall. Så får vi selv prøve å gjøre en jobb slik at dette flertall støtter oss og også følger oss ved valgene.

Regjeringens politiske arbeidsgrunnlag er Arbeiderpartiets program for denne valgperioden, og Regjeringens egen erklæring. I samspill med hele partiets og organisasjonens virksomhet, er det Regjeringens oppgave å gjøre alt den kan for å gjennomføre mest mulig av dette politiske program.

Etter de brede diskusjoner vi i mars måned hadde i samband med regjeringsdannelsen, er Regjeringen innstilt på å løse konkrete og praktiske oppgaver. Vi vil søke et samarbeid med Stortinget om dette. Samtidig er det klart at hensikten med å sitte med regjeringen er å gjøre nyttig arbeid. Skulle de 76 slå seg sammen for å hindre det, vil det oppstå en ny situasjon.

Rundt omkring i alle verdensdeler har det i siste generasjon skjedd en sterk utvikling av regionale og globale samarbeidsformer. For å få tak i disse utviklingstendensene, er det nødvendig å se dem i et visst perspektiv. Med naturlig utgangspunkt i vårt lands geografiske beliggenhet, har Norge på disse områder vært sterkest opptatt av det nordiske samarbeid, samarbeidet i Vest-Europa og deltakelsen i FN og enkelte andre globale organisasjoner. Men liknende tendenser gjør seg gjeldende i de fleste områder i verden.

Norge har hele tiden i hovedsaken tatt et positivt standpunkt til det vest-europeiske samarbeid, som i mer enn to årtier har spilt en stor rolle såvel for vårt eget land - som for denne del av verden.

Vi har fra starten vært medlem av OECD som bl.a. var av stor betydning for samarbeidet om gjenreisningen etter den andre verdenskrigen. Fortsatt er OECD et nyttig samarbeidsorgan. I erkjennelse av vår isolerte maktesløshet, har vårt land søkt å styrke sin sikkerhet ved samarbeidet i NATO. I mer enn 25 år har vi nå levd uten kriger i Europa. Det er i denne krigsherjede verdensdel rekord i dette århundre og alle tegn tyder på at vi har foran oss en ny periode uten militære konfrontasjoner, i denne verdensdel.

Vi var med i forhandlingene om en vest-europeisk markedsordning den gang de ikke førte fram og De seks la fundamentet til det senere europeiske fellesskap. Ved dett bruddet ble vi sammen med Storbritannia, de nordiske og en del andre land med i frihandelsforbundet EFTA. Denne organisasjonen ble startet med to erklærte formål: den skulle etablere omfattende frihandel mellom medlemmene,

og den skulle arbeide for å overvinne markedssplittelsen og nå fram til et felles vest-europeisk marked.

Da Arbeiderpartiet etter det første gjenreisingsløftet etter krigen, rettet oppmerksomheten mot en mer framtidig og langsiktig politikk, ble det sterkt opptatt av landenes gjensidige økonomiske avhengighet. Det sto den gang ganske klart at de daværende sentrale mål: full sysselsetting, sterk økonomisk vekst og rettferdig fordeling, bare kunne nås hvis mange land gikk inn for en samordnet økonomisk ekspansjon. Dette ble grunnlaget for norsk politikk i de europeiske samarbeidsorganer. Og dette har vært av vesentlig betydning for vårt lands sterke utvikling i den siste generasjon.

Det går en konsekvent politisk linje i Arbeiderpartiets innsats fra de første etterkrigsår og til de forhandlinger som nå føres om en utvidelse av det europeiske fellesskapet.

Parallelt med dette vest-europeiske samarbeid har gått innsatsen for et stadig bredere nordisk samarbeid. For unge mennesker i dag må det lyde som en spøkelseshistorie at deres bestefedre på begge sider av Kjølen var militært mobilisert i en situasjon på randen av en broderkrig. I dag er det i Norden en følelse av fellesskap som en sjelden finner maken til. Det er det viktigste resultat av samarbeidet. Men også på konkrete saksområder er samarbeidet blitt stadig bedre. Nordisk Råd har bidratt sterkt til det.

Jeg hører til dem som beklager at ikke også Nordøk-avtalen ble gjennomført. Faktisk lå avtalen ferdig til ratifikasjon. Men jeg bebreider ingen. Det er en del av den nordiske ordning at det tilligger finnene alene - uten andre nordiske lands innblanding - å folkevennshaps-

og bistandsavtalen mellom Finland og dets store nabo i øst. Ledende representanter for Finland har også i den seneste tid erklært at Nordøk er død, og det ganske uansett om det ikke skulle bli noe av de pågående europeiske forhandlingene.

Nå var alle deltakerland klar over at selv om Nordøk var gjennomført etter avtalen, var denne aldri et alternativ for de nordiske lands tilpasning til det europeiske fellesskap. Enn ikke de mest vidtgående interne nordiske ordninger løser problemene mellom Norden og Europa. Ja selv et helt forenet Norden ville - bare med større tall - stå overfor stort sett de samme problemer som hvert enkelt land i dag har til Europa.

Men et utvidet og mer forpliktende samarbeid i Norden kunne gi det større styrke. Derfor må vi ikke et øyeblikk slippe den oppgaven å utvide det nordiske samarbeid. Det er et permanent og vesentlig ledd i norsk utenrikspolitikk. Hele Norden har ansvaret for å klarlegge et aktuelt og realistisk grunnlag for en slik videreføring av samarbeidet.

Hele denne europeiske og nordiske utviklingen har vært ledsaget av en intens diskusjon. På hvert eneste trinn har det vært troende og tvilere. Sjelden har det manglet sannsigere som har spådd ulykker og undergang. Likevel er langtidstendensen klart nok et stadig bredere og mer forpliktende samarbeid mellom historisk og kulturelt nær beslektede folk.

Jeg skal her gå lite inn på tekniske - og for den saks skyld også økonomiske - detaljer. De er likevel ikke avgjørende for den videre utviklingen. Noen hovedtrekk i internasjonalt samarbeid kan det være nyttig å stanse litt ved.

Mange motstridende tendenser vil her gjøre seg gjeldende - i det enkelte land og i det enkelte menneskes sinn. Disse ulike tendenser vil alltid være der, men med vekslende styrke fra én periode til en annen. Det går over Europa en bølge av integrasjon. Men det går samtidig også bølger av isolasjonistiske og delvis/nasjonalistiske tendenser over Europa.

Her bør vi som sosialister kunne bli enige om én ting. Uansett hva hver enkelt mener om den aktuelle forhandlingssituasjon, bør vi kunne danne oss et rimelig realistisk bilde av hva Vest-Europa er for noe.

Det har ikke noen nasjoner av overmennesker og noen nasjoner av undermennesker. Det har vært ulykkelige perioder i Europa da slike vrangforestillinger har vært i hevd. Med det brede samkvem det nå er mellom nasjonene, skulle det være lett å se at det som er felles for de vest-europeiske nasjoner langt overveier det som skiller dem. Disse samfunn er langt mer like enn enkelte vil ha oss til å tro. Det samme gjelder om menneskene. De vi møter er jevne, alminnelige mennesker, med de samme gleder og sorger som vi møter i vårt eget land. Stort sett finner vi også velkjente økonomiske og sosiale problemer, vi møter de samme slags organisasjoner og politiske grupperinger. På enkelte områder ligger de nordiske land foran andre, på andre områder ligger vi etter. Det fredelige samarbeid ville ha små muligheter i verden hvis det skulle mangle grobunn i en såpass ensartet verdensdel.

Verken det enkelte land eller deres felles organer er noe ferdig utbygget. Det gjelder også det europeiske fellesskapet. Historisk sett er det en nyskaping, som

ennå lever med sine barnesykdommer. Hva det skal bli, vil bli avgjort av de krefter som lever og virker innenfor fellesskapet. Fellesskapet med sine avtaler er først og fremst en rammeplan for hvordan regjeringene skal gå fram for å håndtere felles samfunnsproblemer. Traktatene bestemmer ikke hva slags samfunnssystem vi vil få i Vest-Europa eller i de enkelte medlemsland. Dette vil bli avgjort av den politikk som blir ført i landene.

Som dere vil huske, reiste i fjor høst en delegasjon rundt i Fellesskapets hovedsteder. Det var en felles delegasjon for Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen. Den møtte ikke offisielle representanter, men talsmenn for sosialdemokratiske partier og faglige organisasjoner. Delegasjonen besøkte Roma, Paris, Bonn, Brüssel og Haag.

De talsmenn for arbeiderbevegelsen vi møtte hadde alle et sterkt ønske om et utvidet fellesskap. De håpet at Storbritannia og de nordiske land med sin sterke arbeiderbevegelse ville komme med. De som har levd i fellesskapet i mer enn ti år, aksepterer det som grunnlag for den videre utviklingen av sitt område. Som i ethvert annet samfunn har de mye å kritisere når det gjelder hverdagens forhold. Det gjelder økonomiske og sosiale forhold og det gjelder den demokratiske styring og kontroll. Men de var samstemmige om at fellesskapet var det beste grunnlaget for det videre arbeid. Denne innstilling er særlig sterk i den demokratiske arbeiderbevegelsen og i de mindre land. De venter med stor oppmerksomhet på hva resultatet blir av de pågående forhandlinger om en utvidelse av fellesskapet.

Noen spør om Høyre og Arbeiderpartiet vil det samme i Europa. Nei, våre perspektiver og vår politikk er forskjellig i Europa som det er det i Norge. Arbeider-

partiet følger opp sine egne hovedmål såvel i norsk som i europeisk politikk.

Aktiv distriktspolitikk er ikke noe spesielt for Norge. Det er heller ikke en moderne sosialpolitikk. Her igjen er det slik at på noen områder er vårt land vel utviklet, på andre områder har enkelte andre land kommet lenger enn oss.

Det er diskusjon om hva de rent økonomiske spørsmål betyr. De er ikke alene avgjørende, men de er selvsagt ikke uten betydning. Rent økonomisk er vårt land en del av den vestlige verden. Vi har en meget stor eksport og import av varer og tjenester. Det står for over 40 % av vår totale økonomi. Dette er vilkåret for at vi i vårt stort sett karrige land har en så høyt avansert økonomi.

Hvis fellesskapet blir utvidet med de nåværende søkerland, vil området dekke 76 % av vår eksport og 70 % av vår import. Vilkårene for denne meget omfattende utveksling av varer og tjenester, er selvsagt av betydning.

Jeg tror imidlertid det er av enda større betydning å bruke de brede økonomiske forbindelser som grunnlag for å utvikle et fredelig samliv med de nasjoner vi på denne måten har så sterke kontakter med.

På visse områder har samarbeidet i fellesskapet ikke kommet langt. Det gjelder bl.a. det politiske samarbeidet som er behandlet i den såkalte Davignon-rapporten. Det som her er vedtatt av regjeringene går neppe utover konsultasjoner som er naturlige mellom samarbeidende stater, og knapt utover det som lenge har vært praktisert f.eks. i de nordiske land.

Heller ikke samarbeidet om valutariske og pengepolitiske problemer er kommet særlig langt hittil. På et

viktig område får vi i disse dagene igjen demonstrert bakgrunnen for denne saken. Jeg tenker på den nye valuta-krisen som ryster Europa. Det er ikke den første. Vi har sett det samme spillet når Frankrike har devaluert, når Tyskland har revaluert, eller når Storbritannia har devaluert.

Det karakteristiske ved det mellomfolkelige valuta-system er i dag nettopp mangel på stabilitet og en mangel på reguleringsmuligheter for regjeringene og sentralbankene. Ustabiliteten virker tilbake på landenes indre pengepolitikk og på produksjon og arbeidsliv. Mellom bankene og de næringsdrivende i Vest-Europa har det i 1960-årene utviklet seg et enormt internasjonalt kreditt- og kapitalmarked, med en forvaltningskapital på 60-70 milliarder dollar - det svarer til 420 - 490 milliarder kroner. Beløpet svarer til halvparten av fellesskapets samlede pengeforsyning. Det er dette som kalles Eurodollar-markedet. Ingen enkelt europeisk regjering kan ta herredømme over dette marked. Det ligger utenfor den enkelte regjeringens muligheter. På dette område anviser den meget omtalte Wernerplanen en veg til at regjeringene kan etablere en felles suverenitet som gir dem reell valutarisk og pengepolitisk myndighet. Det ville etablere en demokratisk suverenitet som i dag ikke eksisterer. Den nåværende tilstand kan bare glede de valutahaier som tjener formuer hver gang en slik valuta-krise oppstår.

Hva er så vår situasjon i dag, når det gjelder spørsmålet om vi skal være med i et eventuelt utvidet europeisk fellesskap? Bare hvis en utvidelse kommer i stand, blir spørsmålet aktuelt for oss. Det er med sikte på det den nye regjering fører forhandlinger på grunnlag

av Stortingets vedtak. Det er med sikte på de alvorlige avgjørelser vårt folk her står overfor at Regjeringen også vil bidra med et bredt anlagt saklig informasjonsarbeid.

Mange trekk er ennå uklare i denne forhandlingsrunde. Det gjelder i første rekke hele den europeiske situasjon, derunder forhandlingene mellom Storbritannia og fellesskapet. Men denne uklarhet kan neppe vare særlig lenge. I alle tilfelle går det her mot en avklaring.

Under denne prosess er det viktig at også vi selv mest mulig konkret avklarer våre egne problemer i forhold til fellesskapet. Samtidig må informasjonsarbeidet gjennomføres.

Regjeringene i fellesskapet erklærer selv at det i Europa ikke må gjenreises tollgrenser som i dag er avskaffet. Det gjelder også mellom de nordiske land. De kommende uker og måneder vil også skape større klarhet om de enkelte nordiske lands stilling.

Samarbeid med andre nasjoner må være basert på jevnbyrdighet og gjensidig respekt. Det er ikke nok at vi ved vårt eget skrivebord eller i vår egen lune stue lager oppskrifter om hvordan verden burde se ut. Vi må søke kontakt med levende mennesker i andre land, og være villige til å lytte til deres idéer og erfaringer - som vi selv forlanger å bli hørt med våre forslag.

Norden har gjort en bra jobb hjemme, men har hatt påfallende lite å gi i formingen av det Europa hvor også vår egen framtid ligger. Jeg tror det er altfor snevert hvis en baserer seg på at det å legge fundamentene for framtidig fred og samarbeid mellom nasjoner, begrenser seg til spørsmål om en handelsavtale.

Arbeiderpartiets Europa-politikk bygger på de

samme hovedidéer som vår norske og nordiske politikk. Disse grunnleggende siktepunkter er i vårt arbeidsprogram formet slik:

"Alle mennesker har like verd, alle skal ha de samme muligheter for utvikling og menneskelig livsutfoldelse

Vi må få et samfunn, der alle får langt større frihet til å innrette sitt liv etter sine egne ønsker og behov så lenge de ikke skader andre.

Vi vil utvikle et reelt demokrati på alle livets områder, alle må få muligheter til å være med å bestemme over de forhold som er av betydning for dem.

Vi vil sikre trygghet for den enkelte.

Vi vil utvikle et samarbeidssamfunn uten usunn konkurransementalitet og statusjag."

Dette er et godt uttrykk for hovedmål en finner i alle partier og organisasjoner som bygger på den demokratiske sosialismen, i Europa og også andre steder.

Nå er det noen som synes å være svært pessimistiske for den demokratiske sosialismens muligheter i Vest-Europa. Jeg har ofte spurt meg selv hvor den har sine muligheter, om ikke i denne del av verden. Tross alle bakslag har den demokratiske sosialismen mer enn noen annen idéretning preget den vest-europeiske utviklingen gjennom tre generasjoner. Jeg er derfor heller ikke pessimistisk for tiden som kommer.

Innsatsen har stort sett vært gjort i det enkelte land. Vi har aldri vært flinke til å samordne den demokratiske sosialismens krefter til en europeisk politikk. Derfor har vår innflytelse over europeisk politikk vært mindre enn den burde være. På denne bakgrunn er det viktig å fullbyrde det igangværende arbeid med et sosialdemokratisk Europa-program.

Det er for Arbeiderpartiet ikke tale om å svikte folkegrupper i vårt eget land, for å "komme med i Europa", som det heter.

Vår oppgave er å vareta de store folkegrupperes interesser under en ny tids vilkår og muligheter. Dette har Regjeringen meget klart for seg under arbeidet med markedsforhandlingene, ikke minst på de områder som gjelder fiskerier, jordbruk, etableringer, distriktsutbygging, vilkårene for utvikling av demokrati i hverdagen - og på andre områder.

Vår oppgave må være å slutføre disse forhandlinger etter Stortingets vedtak, og nå fram til et samlet vurderingsgrunnlag av hele saken. Da vil tiden være kommet for å trekke de endelige konklusjoner. Om forholdene ligger til rette for et forslag om medlemskap, er det forutsetningen at det skal holdes en rådgivende folkeavstemning, før Stortingets endelige vedtak om saken.

Dette er en bred, demokratisk behandling av en vanskelig sak. Folkets egen holdning er grunnlaget for avgjørelsen av en slik sak. Dets er ansvaret om vi går med i et utvidet fellesskap. Dets er også ansvaret om vi setter oss utenfor et utvidet fellesskap. Ingen er interessert i å påtvinge et folk noen tilknytningsform det selv ikke vil ha.

Arbeiderpartiet er ikke uvant med å behandle vanskelige saker. Vi må ikke miste denne evnen i denne saken heller. Mange motstandere av vårt parti lusker omkring i håp om at partiet vårt skal få et lammende slag ved behandlingen av denne saken. Det er vårt felles ansvar at det ikke skjer. Med tålmodighet og noen tids hjelp skal vi her finne den løsning som tjener vårt folk og vårt parti.

Den internasjonale utviklingen følger ikke noen rett veg. Oppmuntrende perioder veksler stadig med tider av skuffelser og tvil. Norge er en meget liten nasjon i det store internasjonale folkehav. En realistisk utenrikspolitikk må erkjenne at vår innflytelse er svært begrenset. Som et økonomisk høyt utviklet land må vi likevel ta oppgaver på oss så langt vi evner det. Samtidig må vi aldri glemme at vi selv har et permanent sikkerhetsproblem, som vi har plikt til ikke å sette i unødig fare. Vårt folk er ingens fiende og vi skal ta vel vare på sikre vennskap.

Enkelte ting som syntes å utvikle seg for noen måneder siden ser i dag ut til å stå i stampe. Mange vanskeligstilte land i Europa stiller store forventninger til en europeisk sikkerhetskonferanse. Vi bør støtte forberedelsene til den. En konferanse må være slik forberedt at den kan gi noen synbare resultater og gi oppmuntring til videre arbeid for å redusere spenningen i Europa.

Hele vårt folk støttet Willy Brandts nye østpolitikk. Det så lovende ut med avtalene i Moskva og Warszawa, og de innledende kontakter med Praha. Vi må kunne vente at alle parter vil medvirke til slik trygging av det isolerte Vest-Berlin, at arbeidet med ratifikasjonen av de forberedte avtaler kan bli gjennomført.

En gallup forleden fortalte oss at vi ikke har nådd fram med å grunngi den nå stadig økende norske bistand til utviklingsland. Mange mennesker er skeptiske. Av det kan vi slutte to ting. En viktig del av dette arbeid er å informere vårt eget folk. Alle må få øynene opp for at de vansker mennesker i Norge ennå har, ikke er

noen sammenlikning med den nakne nøden i mange utviklingsland. Det andre er at en aktiv utviklingspolitikk bare er mulig samtidig med en økonomisk og sosial vekstpolitikk i vårt eget land. Jeg tror tiden nå er inne til igjen å ta et alminnelig oversyn over perspektiver og planer i norsk politikk overfor utviklingslandene.

Vi føler dyp uro over kriger og krigstrusler mange steder i verden. Jeg håper og tror den tid raskt nærmer seg da alle blir klar over at militære styrker fra Vesten ikke kan forme Østens samfunn, og at Indo-Chinas framtid blir overlatt til de folkene som bor der og som har rett til landet.

Midt-Østen er en farlig krutt-tønne. Det vil kreve mot og framsyn å løse denne ulykkelige krisen med de eneste midler som er brukbare: en politisk løsning som sikrer den utsatte staten Israel, og som samtidig trykker andre folkegruppers legitime interesser.

Vi skal hilse med glede de nye tegn på at Kina vil normalisere sitt samkvem med resten av verden. Det understreker at anledningen må nyttes til at dette verdens mest tallrike folk kan få sin naturlige plass i et fredelig samliv mellom nasjonene.

Den nye regjeringen ble ikke dannet på et av oss selv planlagt tidspunkt. Det må nødvendigvis i noen grad prege dens arbeid, ikke minst i en overgangstid. Enkelte oppgaver måtta tas opp straks.

Det var nødvendig straks å få satt i gang et for-svarlig arbeid med de markedsforhandlinger som var vedtatt av Stortinget tidligere.

Det hastet med å legge fram for Stortinget materiale til en norsk oljepolitikk. Dette er avgjort i samsvar med de grunnprinsipper Arbeiderpartiet før har utformet.

På dette interessante område er det viktig at Stortinget trekker opp retningslinjer for en politikk som tar vare på norske samfunnsinteresser. Dette er imidlertid bare innledningen til arbeidet med oljesaken. De konkrete praktiske oppgaver melder seg i tiden som kommer.

Vi var alle klar over at et meget omfattende indeksoppgjør sto like for døren. Dette er en direkte følge av den økonomiske utviklingen, særlig de siste par årene.

Jeg skal ikke her gå bredt inn på den aktuelle økonomiske situasjonen. Av hensyn til tiden her på landsmøtet, får detaljene om dette henvises til stortingsgruppa.

Jeg vil bare understreke at Regjeringen legger stor vekt på å komme gjennom øyeblikkets vansker på en slik måte at vi systematisk kan arbeide oss fram til et tryggere økonomisk grunnlag for den kommende økonomiske og sosiale politikk. Jeg ser ikke noen grunn til pessimisme for den kommende tid. Men det er nødvendig så snart som mulig å få herredømme over enkelte innebygde skjevheter i norsk økonomi.

Vi må stå ved løftet til pensjonistene om en regulering samtidig med indeksreguleringen av lønningene. Tillegget skal betales. Samtidig blir det avklart at økingen av folketrygdens fond blir mer enn 700 millioner kroner lavere enn det som ble opplyst omkring årsskiftet.

Det er derfor ikke noen veg forbi økingen av folketrygdavgiften.

Slike litt vanskelige opprydninger er ikke til å unngå for regjering og Storting. Dette skal vi alltid komme gjennom.

Videre må Regjeringen legge sitt hovedarbeid på det statsbudsjett og nasjonalbudsjett som skal legges fram når Stortinget kommer sammen igjen 1. oktober. I den

sammenheng vil det bli nøye overveiet en arbeidsplan for å kunne gjennomføre mest mulig av vårt program for denne stortingsperioden, selv om vi ikke har flertall i Stortinget.

Jeg minner om at vesentlige indrepolitiske oppgaver vil bli behandlet under andre punkter på saklisten. Det gjelder særlig det spesielt forberedte program for "Demokrati i hverdagen". Partiets sosialreformkomité under ledelse av Per Sundby gjør et grunnleggende arbeid med prinsippene for framtidens sosialpolitikk. Dette vil vi delvis møte i sosialminister Odd Højdahls foredrag om "Et nytt sosialpolitisk perspektiv". Jeg går ikke nærmere inn på disse sentrale saksområder.

Vi må legge stor vekt på snarest å komme i gang igjen med en moderne industripolitikk. Nært i samband med dette er landets energiforsyning. Vi er på terskelen til en tid da dette ikke bare er spørsmål om å bygge ut nye ^{vann}/kraftkilder. Den kommende energipolitikk må samordne bruken av vannkraft, varmekraft og atomkraft. Og hvert ledd i denne industri- og energipolitikk minner oss om at alt dette nå må samordnes med naturvern og en aktiv miljøpolitikk. Arbeiderpartiet må legge særlig vekt på at dette krever en samordnet og aktiv innsats både i utbygging og naturvern.

Menneskene reagerer med rette mot det en kan kalle ensidig effektivitetsjag. Det bør ikke lede oss til falske drømmer om "gamle dager". Våre forfedre slet vondt og led nød i gamle dager. Det største som har skjedd i dette århundre er at menneskene i de avanserte samfunn så langt er frigjort fra det harde fysiske slitet. De som har sitt på det tørre kan alltid snakke hånlige om den økonomiske veksten. De mennesker vårt parti i første rekke skal

tjene, har ennå liten anledning til å være så storslagne.

Etter alle sosialistiske idéer er det vår oppgave å forme et moderne samfunn, et samfunn der menneskene er frigjort fra savn og hardt slit, et samfunn som drar full nytte av avansert vitenskap og teknologi.

Med denne vilje til å skape noe nytt, skal vi gi oss i kast med de krevende oppgaver i program og regjeringserklæring. Jeg kan ikke gå mere i detaljer inn på dette, men nevner noen sentrale punkter.

Pensjonsalderen skal ned til 67 år, med anledning til å slutte inntil 3 år før eller inntil 3 år senere.

Utbygging og samordning av samfunnsplanleggingen. Sterkere distriktsutbygging. Gjennomføring av særlige tiltak på Vestlandet og i Nord-Norge.

Økt boligbygging i bedre bo-miljøer.

Fastlegging av plan for 40 timers og 5 dagers arbeidsuke.

Innsats mot den skjulte ^tnød. Bedre muligheter for de funksjonshemmede.

Sterk utbygging av utdanningssystemet. Omfattende voksenopplæring.

Utbygging av samferdslen etter en samlet plan.

En tidsmessig arbeidsmarkedspolitik.

Modernisering av det sentrale statlige administrasjonsapparat.

I tillegg til dette må vi legge betydelig vekt på å forberede saker på lengre sikt, til dels saker som først kan gjennomføres etter et valg og med et nytt Storting.

Vi går til et krevende arbeid, hvor vi har bruk for hver enkelt som har noe å gi. Arbeiderpartiet har en gang hatt mindretallsregjering under vanskeligere indre og ytre forhold for landet enn det vi kjenner nå.

Det er likevel grunn til å understreke at en mindretallsregjering i særlig grad trenger støtte og hjelp fra de store folkegrupper den skal tjene. Det er én side av saken.

Vi skal kreve en kraftig innsats av de mange som i denne situasjonen er kalt til nye gjøremål. Likevel vill vi totalt bli svakere hvis denne nye situasjon førte til en avslapping i det brede og nødvendige arbeid i partiets organisasjon, i presse, i ungdomsfulking, i kvinneorganisasjon, i opplysnings- og studiearbeid.

Motgangens år fra 1965 ble en rik og givende tid for Arbeiderpartiet. Slik ble det fordi hele partiet etter hvert organiserte seg i det systematiske indre og ytre arbeid som reiste partiet opp igjen. Det ga resultater alt ved kommunevalget 1967. Det brakte oss på terskelen til en politisk seir i 1969. Vi skal ha en ny prøve ved kommunevalget den 20. september i år.

Den medgang vi har skaffet oss ville være forgjeves hvis denne brede innsats ikke fortsatte. Vi skal organisere, skolere og aktivisere flest mulig til dette arbeid.

Tiden har gitt oss et varsel om at vårt parti kan stå foran nye muligheter. Vi har alle vårt ansvar for at disse muligheter nyttes.